

Kara ograniczenia wolności w świetle
zmian po uchwaleniu ustawy
z dnia 20 lutego 2015 roku
o zmianie ustawy — Kodeks karny
oraz niektórych innych ustaw, a także
ustawy z dnia 11 marca 2016 roku
o zmianie ustawy —
Kodeks postępowania karnego
oraz niektórych innych ustaw

MONIKA CENDROWSKA

ORCID: 0000-0003-4361-1285

Kurator zawodowy — specjalista

Sąd Rejonowy dla Wrocławia-Krzyków we Wrocławiu

Abstrakt

Publikacja poświęcona jest zmianom, którym kara ograniczenia wolności podległa na przełomie lat 2015–2016. W tym okresie zostały uchwalone dwie ustawy: z dnia 20 lutego 2015 roku o zmianie ustawy — Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, a następnie z dnia 11 marca 2016 roku o zmianie ustawy — Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw. W opracowaniu przedstawiono kierunek zmian, który nadaje karze ograniczenia wolności poważną rangę w realizacji zadań polityki kry-

minalnej. Nowa formuła kary ograniczenia wolności spełnia najistotniejsze cele kary, a więc retributywny oraz prewencyjny, jednocześnie nie obciąża państwa w ponoszeniu kosztów, jakie wiążą się z izolacją penitencjarną. Kara ograniczenia wolności, będąc jednym z podstawowych środków, stanowi w nowej regulacji skuteczne narzędzie do walki z drobną i średnią przestępczością.

Słowa kluczowe: kara ograniczenia wolności, kurator zawodowy, kara pozbawienia wolności, grzywna.

Kara ograniczenia wolności jest sankcją, która ma szczególną pozycję w polskim katalogu kar zasadniczych, będąc tak zwaną karą o charakterze pośrednim, między karą grzywny a pozbawienia wolności. Kara ta w ciągu ostatnich przeszło 40 lat bardzo mocno zmieniła się, czego głównym powodem były trudności w zakresie jej stosowania i wykonywania oraz ciągle zbyt skromny udział tej sankcji w strukturze skazań. Od początku swojego istnienia, czyli od kodyfikacji karnej z 1969 roku, traktowana była w założeniu jako ważny element polityki karnej. Miała stanowić jeden z podstawowych środków reakcji na drobną i średnią przestępczość¹ oraz alternatywę dla kary pozbawienia wolności. W literaturze wskazywano wówczas, że nadmierna liczba skazanych w zakładach karnych świadczy o dysfunkcjonalności polskiego systemu wymiaru kar, dlatego też wymaga on gruntownej reformy. Podkreślano walor wychowawczy kary, polegającej na wykonywaniu pracy na rzecz społeczeństwa. Kara ta wymierzana na podstawie kodeksu karnego z 1969 roku nie osiągnęła w żadnym roku jego obowiązywania progu 20% ogółu skazań. Nie odegrała więc tak znaczącej roli, jaką zakładano².

Ograniczenie wolności od czasu wprowadzenia do katalogu kar kryminalnych polskiego kodeksu karnego było przedmiotem wielu dyskusji, niewiary w jego skuteczność oraz niespełnienia jego ważnej funkcji jako alternatywy wobec kary pozbawienia wolności³. Od kilkudziesięciu lat karniści zajmujący się karą ograniczenia wolności jako „nowoczesną”,

¹ T. Kalisz, *Treść i elementy kształtujące karę ograniczenia wolności*, „Ius Novum” 2016, nr 3, s. 64.

² A. Michałek, *Ewolucja w zakresie kary ograniczenia wolności w systemie polskiego prawa karnego*, „Roczniki Nauk Prawnych” 23, 2013, nr 4, s. 25.

³ A. Ornowska *Kara ograniczenia wolności*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2015, nr 88, s. 181.

szeroko stosowaną w innych państwach, korzystną dla lokalnych społeczności, alternatywną sankcją penalną wobec innych, bardziej dotkliwych (pozbawienia wolności, grzywny samoistnej), nie sygnalizowali dostatecznie wyraźnie wątpliwości związanych ze stosowaniem kary ograniczenia wolności, opartej na przymusowej, w dodatku nieodpłatnej pracy⁴. Ustawodawca ingerował w ustawę karną za pomocą drobnych zmian lub poprzez dużą, obszerną jej nowelizację, tytułowaną niekiedy „reformą” prawa karnego. Drobne zmiany, które dotyczyły pojedynczych kwestii, wydawały się paradoksalnie bardziej czytelne i łatwiejsze w odbiorze. Większe zmiany służyły zmasowanej ingerencji w ustawę karną, mającej zmienić zidentyfikowane trendy w praktycznym stosowaniu prawa karnego. Nierzadko treść służyła ukształtowaniu określonego kierunku i sposobu orzekania, stając się wyraźną ingerencją w sferę władzy sądowniczej. Duże, zasadnicze zmiany (reformy) prawa karnego uzasadniać miały przywrócenie spójnej koncepcji tego prawa⁵.

Treść kary ograniczenia wolności stała się przedmiotem zasadniczej reorganizacji w perspektywie dużej nowelizacji prawa karnego dokonanej ustawą z dnia 20 lutego 2015 roku o zmianie ustawy — Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw. Zakres zmian wprowadzonych ustawą był tak duży, że można zaryzykować stwierdzenie, iż kara ograniczenia wolności została zasadniczo przemodelowana⁶.

Kara ograniczenia wolności opierała się na nowej filozofii karania, odmiennej od przyjętego w 1997 roku modelu kar i sankcji przewidzianych za popełnienie przestępstwa, zasadniczo zmodyfikowanym sposobie podejścia do rozstrzygania kwestii odpowiedzialności karnej⁷. Celem refor-

⁴ A. Świątkowski, *O karze ograniczenia wolności z punktu widzenia prawa pracy*, [w:] *Zagadnienia teorii i nauczania prawa karnego. Kara łączna. Księga Jubileuszowa Profesor Marii Szewczyk*, red. W. Górowski, P. Kardas, T. Sroka, W. Wróbel, Warszawa 2013, s. 347.

⁵ E. Hryniewicz-Lach, *Nowelizacja prawa karnego jako stała tendencja w polskiej polityce karnej*, [w:] *Reforma prawa karnego*, red. I. Sepioło-Jankowska, Warszawa 2014, s. 7.

⁶ T. Kalisz, *op. cit.*, s. 65.

⁷ P. Kardas, J. Giezek, *Nowa filozofia karania, czyli o założeniach i zasadniczych elementach nowelizacji kodeksu karnego*, „Palestra” 2015, nr 7–8, s. 10.

my było ograniczenie stosowania kar pozbawienia wolności w zawieszeniu. Projektodawcy słusznie zauważyli, że ta forma kary jest nadużywana⁸.

Ustawodawca zdecydował się na wprowadzenie do kodeksu karnego art. 37a, stwarzającego możliwość orzekania kar nieizolacyjnych — a więc grzywny lub ograniczenia wolności — we wszystkich tych przypadkach, w których ustawa przewidywała zagrożenie karą pozbawienia wolności, której górna granica nie przekraczała ośmiu lat⁹.

Jak czytamy w uzasadnieniu do projektu z dnia 17 kwietnia 2014 roku o zmianie ustawy — Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, który został 3 kwietnia 2014 roku przyjęty przez Komitet Rady Ministrów, a w dniach 9–15 kwietnia był przedmiotem prac komisji, potrzeba reformy przepisów kodeksu karnego i związanych z nimi powiązań systemowych w innych aktach prawnych, istotnych dla wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych, wynikała między innymi z wadliwej struktury orzekanych przez sądy kar w relacji do poziomu i charakterystyki przestępczości, z analizy stanu zwalczania przestępczości czy utrzymującego się wysokiego poziomu populacji osób osadzanych w zakładach karnych. W orzecznictwie sądów karnych nadużywano kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania, która najczęściej była orzekana w postaci czystej probacji, czyli wyłącznie zagrożenia, że w wypadku kolejnego naruszenia porządku prawnego następowało zarządzenie wykonania kary pozbawienia wolności. W odbiorze społecznym, w tym również przez skazanych, kara pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania była postrzegana jako fikcyjna dolegliwość, stąd cel probacyjny nie był przez nią faktycznie realizowany. W reakcji prawnokarnej konieczne było szybkie orzekanie kar realnie dotkliwych, co skłaniało do tego, by karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania zamienić niemal w całości na orzekanie grzywny i szerzej ujętej kary ograniczenia wolności.

Również utrudniające prawidłowe funkcjonowanie systemu odpowiedzialności karnej niedostatki przepisów kodeksu karnego były sygnałem potrzeby jego reformy. Niektóre z wprowadzonych zmian były ko-

⁸ M. Małolepszy, *Przyszła polityka karna — wielka niewiadoma*, wywiad, „Rzeczpospolita” 2015, nr 28, s. 14.

⁹ J. Giezek, *O sankcjach alternatywnych oraz możliwości wyboru rodzaju wymierzonej kary*, „Palestra” 2015, nr 7–8, s. 25.

nieczne ze względu na potrzebę dostosowania polskiego ustawodawstwa karnego do wymogów stawianych przez Unię Europejską albo międzynarodowe zobowiązania Rzeczypospolitej Polskiej¹⁰. Wieloletnia praktyka traktowania kary pozbawienia wolności jako głównego środka reakcji na przestępczość dowiodła, że oczekiwania związane z pojawieniem się tej kary w katalogu kar nie spełniły się. Liczne badania kryminologiczne wskazują bowiem na rozmaite wady izolacji penitencjarnej, natomiast statystyki na wysoką powrotność do przestępstwa po odbyciu kary pozbawienia wolności¹¹.

Istotą nowelizacji części ogólnej kodeksu karnego, jak już wspomniano, było więc odwrócenie niepokojącego zjawiska w strukturze orzekanych kar, polegającego na nadużywaniu kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania. Jednocześnie przyjęte zmiany miały na celu wyeliminowanie problemu wysokiego wskaźnika prizonizacji i związanego z tym niebezpieczeństwa przeludnienia zakładów karnych. Z uwagi na to, że ogromny procent osadzonych znalazł się w zakładach karnych z powodu zarządzenia do wykonania kary pozbawienia wolności, reforma kodeksu karnego ujmowała oba zagadnienia łącznie, wprowadzając rozwiązania kompleksowe, to jest takie, które umożliwiały skuteczne odwrócenie tendencji¹².

Wielka nowelizacja prawa karnego, związana z wejściem w życie ustawy z dnia 20 lutego 2015 roku, przyniosła poważne zmiany w zakresie kształtowania reakcji karnej na popełnienie czynu zabronionego¹³. Do podstawowych elementów wpisujących się w treść kary ograniczenia wolności i wyznaczających jednocześnie stopień jej dolegliwości zaliczono:

1. obowiązek wykonywania nieodpłatnej, kontrolowanej pracy na cele społeczne;

¹⁰ Uzasadnienie projektu z dnia 17 kwietnia 2014 roku o zmianie ustawy — Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw.

¹¹ G. Szczygieł, *Kary nieizolacyjne — kilka refleksji*, [w:] *Zagadnienia teorii i nauczania...*, s. 338.

¹² K. Ujazdowski, *Koniec z „zawiasami”*. „Na Wokandzie” 2015, nr 2 (24), s. 3.

¹³ M. Małecki, *Sekwencja krótkoterminowej kary pozbawienia wolności i kary ograniczenia wolności (art. 37b Kodeksu Karnego) — zagadnienia podstawowe*, „Palestra” 2015, nr 7–8, s. 37.

2. obowiązek pozostawania w miejscu stałego pobytu lub w innym wyznaczonym miejscu z zastosowaniem systemu dozoru elektronicznego;
3. obowiązek określony w art. 72 § 1 pkt 4–7a k.k.;
4. potrącenie 10–25% wynagrodzenia za pracę w stosunku miesięcznym na cel społeczny wskazany przez sąd.

Skazany zobowiązany był zatem do wykonywania przynajmniej jednego obowiązku z art. 34 § 1a pkt 1–3 k.k. lub potrącenia wynagrodzenia, o którym mowa w art. 34 § 1a pkt 4 k.k. Elementy te, zwane również mobilnymi, mogły być orzekane osobno lub łącznie. Ustawodawca dopuszczał zatem możliwość kumulowania tychże elementów, zezwalając na wykonywanie kary ograniczenia wolności poprzez łączne zastosowanie wszystkich lub wybranych obowiązków oraz potrącenia, o których mowa w treści art. 34 § 1a k.k. Dodatkowymi, ale obligatoryjnymi, elementami kary ograniczenia wolności były określony w art. 34 § 2 k.k. zakaz zmiany miejsca stałego pobytu bez zgody sądu oraz obowiązek udzielania wyjaśnień dotyczących przebiegu odbywania kary. Kodeks karny przewidywał również możliwość orzeczenia, obok kary ograniczenia wolności, zobowiązania do uiszczenia świadczenia pieniężnego z art. 39 pkt 7 k.k. lub jednego z dwóch obowiązków, mianowicie przeproszenia pokrzywdzonego lub wykonywania ciężącego na skazanym obowiązku łóżenia na utrzymanie innej osoby (art. 34 § 3 k.k.). Zmiana ta miała charakter rewolucyjny, albowiem przed 1 lipca 2015 roku niemożliwe było połączenie obowiązku wykonywania nieodpłatnej kontrolowanej pracy na cele społeczne z potrąceniem wynagrodzenia za pracę. Należy jednak zaznaczyć, że w nowym modelu kara ograniczenia wolności nie była obligatoryjnie łączona z obowiązkiem wykonywania pracy — praca na cele społeczne mogła być tylko jedną z form wykonywania kary ograniczenia wolności, obok innych, wynikających z art. 34 § 1a k.k. Co więcej, ustawodawca wprowadził możliwość orzeczenia jej nawet bez obowiązku, o którym mowa w art. 34 § 1a pkt 1 k.k. Niezależnie jednak od liczby obowiązków, jakie ciążyły na skazanym w trakcie odbywania kary ograniczenia wolności, tworzyły one jedną i niepodzielną sankcję i prócz okresu wykonywania kary były wyznacznikiem stopnia jej dolegliwości. Każdy z opisanych elementów czynił karę ograniczenia wolności najbardziej elastyczną ze wszystkich znanych kar w kodeksie karnym i możliwą do konkretyzowania *a casu ad casum*.

Po niespełna roku obowiązywania nowego modelu kary ograniczenia wolności okazało się, że nie wszystkie zaproponowane w 2015 roku rozwiązania funkcjonują prawidłowo. Zmiana ta okazała się w praktyce wysoce nieefektywna i przyniosła drastyczny spadek orzeczeń o wykonywaniu kary w systemie dozoru elektronicznego. Analiza danych statystycznych z okresu od lipca 2015 do marca 2016 roku potwierdza istotny spadek liczby zakładanych urządzeń monitorujących. Powodem takiego stanu rzeczy było najprawdopodobniej przeniesienie uprawnień do sięgania po system dozoru elektronicznego z sądów penitencjarnych na sądy orzekające w sprawie (sądy *meriti*)¹⁴.

Marzec 2016 roku przyniósł zmiany, w postaci dwóch ustaw: z dnia 11 marca 2016 roku o zmianie ustawy — Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw, oraz z dnia 11 marca 2016 roku o zmianie ustawy — Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw¹⁵. Zmieniły one po raz kolejny w sposób istotny kształt kary ograniczenia wolności¹⁶.

Polski ustawodawca uchwalonymi ustawami w dniu 11 marca 2016 roku uchylił zmiany wprowadzone ustawą z dnia 20 lutego 2015 roku, polegające na wykorzystaniu systemu dozoru elektronicznego jako formy wykonywania kary ograniczenia wolności. Przywrócił jednocześnie możliwość wykonywania tej kary w systemie dozoru elektronicznego według przepisów kodeksu karnego wykonawczego. Uchylił zmiany pozwalające na elastyczne orzekanie obowiązków probacyjnych jako formy wykonywania kary ograniczenia wolności. Umożliwiono orzeczenie świadczenia pieniężnego wymienionego w art. 39 pkt 7 k.k. lub obowiązków, o których mowa w art. 72 § 1 pkt 2–7a k.k. — obok kary ograniczenia wolności¹⁷. Uchylono przepis art. 34 § 1a pkt 2 k.k., który zakładał zmianę sposobu

¹⁴ K. Mrozek, *Materialnoprawne aspekty orzekania kary ograniczenia wolności*, „Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego” 39, 2016, s. 74.

¹⁵ Ustawa z dnia 11 marca 2016 roku o zmianie ustawy — Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. z 2016 r. poz. 428; ustawa z dnia 11 marca 2016 roku o zmianie ustawy — Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. z 2016 r. poz. 437.

¹⁶ G. Szczygieł, *Jaki kształt kary ograniczenia wolności*, „Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego” 40, 2016, s. 74.

¹⁷ R. Pelewicz, *Normatywny status sądowego kuratora zawodowego a efektywne wykonywanie kary ograniczenia wolności na tle ostatnich nowelizacji Kodeksu karnego*

wykonywania kary ograniczenia wolności, umożliwił sądowi orzeczenie obowiązku przebywania w miejscu stałego pobytu lub innym wyznaczonym miejscu w warunkach dozoru elektronicznego (co miało odniesienie także do kary łącznej – niezależnie od innych nałożonych obowiązków). Uchylono również art. 35 § 3 k.k., który obligował sąd do określenia maksymalnego czasu wykonywania obowiązku przebywania w miejscu stałego pobytu lub innym wyznaczonym miejscu w warunkach dozoru elektronicznego z uwzględnieniem innych nałożonych obowiązków.

Stosownie do art. 34 § 1a k.k. kara ograniczenia wolności polega obecnie na obowiązku nieodpłatnej, kontrolowanej pracy na cele społeczne oraz potrąceniu 10–25% wynagrodzenia za pracę w stosunku miesięcznym na cel społeczny wskazany przez sąd. Obowiązki zgodnie z art. 34 § 1b k.k. orzeka się łącznie lub osobno. Dodatkowo zgodnie z art. 34 § 3 k.k. wymierzając karę ograniczenia wolności, sąd może orzec świadczenie pieniężne wymienione w art. 39 pkt 7 k.k. lub obowiązki, o których mowa w art. 72 § 1 pkt 2–7a k.k. Skazany w czasie odbywania kary ograniczenia wolności nie może bez zgody sądu zmieniać miejsca stałego pobytu oraz ma obowiązek udzielania wyjaśnień dotyczących przebiegu odbywania kary. Celem ustawy z dnia 11 marca 2016 roku o zmianie ustawy — Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw było wyeliminowanie możliwości orzekania obowiązków, o których mowa w art. 72 k.k. jako samodzielnej treści kary ograniczenia wolności. Znowelizowano przepis art. 37b k.k. poprzez wyłączenie możliwości stosowania warunkowego zawieszenia, o którym mowa w art. 69 k.k. Wyłączono też możliwość nadzwyczajnego złagodzenia kary jako autonomicznej konsekwencji materialnoprawnej wydania rozstrzygnięcia o charakterze konsensualnym (art. 60a k.k.), pozostawiając nakaz stosowania ogólnych zasad wynikających z art. 60 k.k.

W zmianach wprowadzonych do treści przepisów kodeksu karnego wykonawczego w art. 2 pkt 2a należy zaznaczyć włączenie referendarzy sądowych do katalogu organów postępowania wykonawczego. Ustawa przekazuje do ich właściwości szereg czynności o charakterze nieorzecznym, porządkowym i technicznym. Dodany art. 18a k.k.w. określa natomiast czynności, które spod kompetencji referendarza sądowego wyłączono. Są to:

wykonawczego, [w:] *Teoretyczne i praktyczne aspekty wykonywania kary ograniczenia wolności*, red. A. Kwieciński, Wrocław 2016, s. 108.

- sprawy zastrzeżone dla sądu penitencjarnego oraz sędziego penitencjarnego,
- sprawy dotyczące wykonania kary pozbawienia wolności,
- zarządzenia wykonania zastępczej kary pozbawienia wolności,
- rozstrzygnięcia wątpliwości co do wykonania orzeczenia sądu lub zarzutów co do obliczenia kary,
- sprawy, o których mowa w rozdziałach VI i XV–XX,
- wydawanie postanowień w sprawach, o których mowa w rozdziałach XII i XIII.

Zgodnie z art. 20a § 1 k.k.w. zażalenie na postanowienie referendarza sądowego rozpoznawać będzie sąd, w którym wydano zaskarżone postanowienie. Wniesienie zażalenia na postanowienie referendarza sądowego wstrzymuje jego wykonanie zgodnie z nowym art. 20a § 2 k.k.w. Kolejna zmiana dotyczy art. 17a k.k.w. w razie orzeczenia wobec skazanego kary pozbawienia wolności oraz kary ograniczenia wolności na podstawie art. 37b k.k. „orzekanie kary pozbawienia wolności jednocześnie z karą ograniczenia wolności” lub art. 87 § 2 k.k. „łączenie kar pozbawienia wolności i ograniczenia wolności”. Karę ograniczenia wolności kieruje się do wykonania w pierwszej kolejności tylko wówczas, gdy zachodzą przeszkody prawne do niezwłocznego wykonania kary pozbawienia wolności. Art. 17a § 2 k.k.w. otrzymuje brzmienie: „W wypadku ustania przeszkód, o których mowa w § 1, sąd — niezależnie od tego, czy kara ograniczenia wolności została już w całości wykonana — zawiesza postępowanie wykonawcze dotyczące kary ograniczenia wolności i niezwłocznie kieruje do wykonania karę pozbawienia wolności”. Zmieniony został również art. 61 § 1 k.k.w. dotyczący zmiany obowiązków skazanego, gdzie czytamy, że jeżeli względy wychowawcze za tym przemawiają, sąd może w okresie wykonywania kary ograniczenia wolności ustanawiać, rozszerzać lub zmieniać obowiązki, o których mowa w art. 34 § 3 k.k. Wymierzając więc karę ograniczenia wolności, sąd może orzec świadczenie pieniężne wymienione w art. 39 pkt 7 k.k., obowiązki, o których mowa w art. 72 § 1 pkt 2–7a k.k. albo od wykonania tych obowiązków zwolnić¹⁸.

¹⁸ Art. 61 § 1 k.k.w. w brzmieniu ustawy z dnia 11 marca 2016 roku (Dz.U. z 2016 r. poz. 437), która weszła w życie z dniem 15 kwietnia 2016 roku.

Obowiązki, o których mowa, dotyczą:

- przeproszenia pokrzywdzonego (art. 72 §1 pkt 2 k.k.),
- wykonywania ciężącego na nim obowiązku łżenia na utrzymanie innej osoby (art. 72 §1 pkt 3 k.k.),
- wykonywania pracy zarobkowej, nauki lub przygotowania się do zawodu (art. 72 § 1 pkt 4 k.k.),
- powstrzymania się od nadużywania alkoholu lub używania innych środków odurzających (art. 72 § 1 pkt 5 k.k.),
- poddania się terapii uzależnień (art. 72 § 1 pkt 6 k.k.),
- poddania się terapii, w szczególności psychoterapii lub psychoedukacji (art. 72 § 1 pkt 6a k.k.),
- uczestnictwa w działaniach korekcyjno-edukacyjnych (art. 72 § 1 pkt 6b k.k.),
- powstrzymania się od przebywania w określonych środowiskach lub miejscach (art. 72 § 1 pkt 7 k.k.),
- powstrzymania się od kontaktowania się z pokrzywdzonym lub innymi osobami w określony sposób czy zbliżania się do pokrzywdzonego lub innych osób (art. 72 § 1 pkt 7a k.k.).

Odnosząc się wspólnie do kary ograniczenia wolności, należy zaakcentować nie tylko dynamikę zmian normatywnych, lecz także wyraźne rozszerzenie proceduralne oddziaływań resocjalizacyjnych. W konsekwencji elementy konstytutywne kary nie wynikają dzisiaj wyłącznie z treści pierwotnego orzeczenia, postępowanie wykonawcze staje się zaś procesem stałego i konsekwentnego dopasowywania treści zastosowanej sankcji do ulegających przekształceniu w miarę postępów w oddziaływaniu na skazanym form i metod tego oddziaływania. Rozbudowanie formuły wykonawczej musi być jednocześnie połączone z postulatem wykonania kary ograniczenia wolności, co wymaga efektywnego organizowania i kontrolowania jej przebiegu, a normatywnie odpowiedzialnym za to podmiotem jest sądowy kurator zawodowy¹⁹. W ramach przyznanych przez ustawodawcę uprawnień i obowiązków sądowy kurator zawodowy, będąc jednocześnie administratorem i organizatorem wykonania przez skazanego kary ograniczenia wolności, występuje w wielu konfiguracjach podmiotowych jako strona postępowania

¹⁹ R. Pelewicz, *op. cit.*, s. 111.

wykonawczego, organ postępowania wykonawczego, doradca, obrońca i rzecznik skazanego²⁰.

W konsekwencji, w toku wykonywania kary ograniczenia wolności, zadania, jakie ustawodawca nakreślił sądowym kuratorom zawodowym w związku z wykonaniem tejże kary, zamykają się nie w trzech, ale co najmniej czterech podstawowych funkcjach, określających pozycję sądowego kuratora zawodowego wśród podmiotów postępowania wykonawczego:

— funkcji jurydycznej, polegającej na permanentnej analizie uzyskiwanej i posiadanej dokumentacji w kontekście zaistnienia przesłanek do zastosowania wykreowanych przez ustawodawcę instrumentów i instytucji prawnych, jak na przykład, czy zachodzą warunki do wydania wyroku łącznego lub warunki do orzeczenia w przedmiocie zmian w sposobie formy wykonywania kary ograniczenia wolności;

— funkcji wykonawczej, polegającej na wykonywaniu w granicach posiadanych kompetencji orzeczonych środków probacyjnych;

— funkcji diagnostycznej, polegającej na zbieraniu danych osobopoznawczych i środowiskowych niezbędnych do właściwego kierowania skazanym podczas odbywania kary ograniczenia wolności, w tym prawidłowego rozstrzygnięcia przez sąd, sędziego czy referendarza sądowego;

— funkcji doradczej, polegającej na reprezentowaniu interesów skazanego wobec sądu, sędziego czy referendarza sądowego.

Przepisy dotyczące wykonywania kary ograniczenia wolności określa rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 13 czerwca 2016 roku w sprawie sposobu i trybu wykonywania czynności przez kuratorów sądowych w sprawach karnych wykonawczych (Dz.U. z 2016 r. poz. 969). W rozdziale 3 tego rozporządzenia określono przepisy dotyczące wykonywania kary ograniczenia wolności i pracy społecznie użytecznej.

Powierzenie sądowemu kuratorowi zawodowemu tak istotnych zadań w toku wykonywania przez skazanego kary ograniczenia wolności określa jednocześnie status kuratora w procesie jej wykonywania. W tak skonstruowanej rzeczywistości normatywnej sądowy kurator zawodowy występuje w wielu rolach, uczestniczy w wielopodmiotowej i wielopłaszczyznowej konfiguracji proceduralnej w czasie odbywania przez

²⁰ *Ibidem*, s. 116.

skazanego kary ograniczenia wolności. Nie tylko przekonuje organy postępowania wykonawczego, w tym przede wszystkim sąd, co do dalszego biegu kary, ale wpływa także prawnie i rzeczowo na decyzje organów postępowania wykonawczego, w tym także na decyzje sądu. Nie tylko przekonuje w sądzie instytucjonalnym (mając wiedzę nabytą bezpośrednio w procesie resocjalizacji skazanych), ale także i poza nim, doradzając skazanemu i podmiotom współpracującym przy wykonywaniu kary ograniczenia wolności, a więc na przykład podmiotom, w których skazani mają świadczyć nieodpłatną kontrolowaną pracę na cele społeczne, czy zakładom pracy, w których skazani są zatrudnieni. Współdziała razem z profesjonalistami z innych dziedzin (na przykład psychologami, pedagogami, psychiatrami, terapeutami, pracownikami samorządowymi). Umiejętności sądowego kuratora zawodowego powinny być więc kompatybilne z umiejętnościami podmiotów i organów, z którymi współpracuje przy realizacji celów kary ograniczenia wolności. To kuratorzy są zatem podstawowym źródłem inspiracji do podejmowania przez sąd i sędziego (referendarza sądowego) decyzji w przedmiocie realizacji celów kary ograniczenia wolności. Kurator musi pamiętać, że głównym celem czynności podejmowanych w ramach organizowania i prowadzenia działań, mających na celu pomoc w społecznej readaptacji skazanego, jest obniżanie przestępczości osób, które weszły w konflikt z prawem i które dostały swoją szansę wykonania kary ograniczenia wolności. Wszelkie inne funkcje i działania, takie jak resocjalizacja, wychowywanie, kontrola, monitoring i różne formy oddziaływania, są tylko środkiem do osiągnięcia tego celu²¹.

Bibliografia

- Giezek J., *O sankcjach alternatywnych oraz możliwości wyboru rodzaju wymierzonej kary*, „Palestra” 2015, nr 7–8.
- Hryniewicz-Lach E., *Nowelizacja prawa karnego jako stała tendencja w polskiej polityce karnej*, [w:] *Reforma prawa karnego*, red. I. Sepioło-Jankowska, Warszawa 2014.
- Kalisz T., *Treść i elementy kształtujące karę ograniczenia wolności*, „Ius Novum” 3, 2016.
- Kardas P., Giezek J., *Nowa filozofia karania, czyli o założeniach i zasadniczych elementach nowelizacji kodeksu karnego*, „Palestra” 2015, nr 7–8.

²¹ *Ibidem*, s. 118.

- Małecki M., *Sekwencja krótkoterminowej kary pozbawienia wolności i kary ograniczenia wolności (art. 37b Kodeksu Karnego) — zagadnienia podstawowe*, „Palestra” 2015, nr 7–8.
- Małolepszy M., *Przyszła polityka karna — wielka niewiadoma*, wywiad, „Rzeczpospolita” 2015, nr 28.
- Michalek A., *Ewolucja w zakresie kary ograniczenia wolności w systemie polskiego prawa karnego*, „Roczniki Nauk Prawnych” 23, 2013, nr 4.
- Mrozek K., *Materialnoprawne aspekty orzekania kary ograniczenia wolności*, „Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego” 39, 2016.
- Ornowska A., *Kara ograniczenia wolności*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2015, nr 88.
- Pelewicz R., *Normatywny status sądowego kuratora zawodowego a efektywne wykonywanie kary ograniczenia wolności na tle ostatnich nowelizacji Kodeksu karnego wykonawczego*, [w:] *Teoretyczne i praktyczne aspekty wykonywania kary ograniczenia wolności*, red. A. Kwieciński, Wrocław 2016.
- Szczygieł G., *Jaki kształt kary ograniczenia wolności*, „Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego” 40, 2016.
- Szczygieł G., *Kary nieizolacyjne — kilka refleksji*, [w:] *Zagadnienia teorii i nauczania prawa karnego. Kara łączna. Księga Jubileuszowa Profesor Marii Szewczyk*, red. W. Górowski, P. Kardas, T. Sroka, W. Wróbel, Warszawa 2013.
- Świątkowski A., *O karze ograniczenia wolności z punktu widzenia prawa pracy*, [w:] *Zagadnienia teorii i nauczania prawa karnego. Kara łączna. Księga Jubileuszowa Profesor Marii Szewczyk*, red. W. Górowski, P. Kardas, T. Sroka, W. Wróbel, Warszawa 2013.
- Ujazdowski K., *Koniec z „zawiasami”*, „Na Wokandzie” 2015, nr 2 (24).

The penalty of restriction of liberty in the light of amendments following the passing of the Act of February 20, 2015 amending the Penal Code Act and certain other acts, as well as the Act of March 11, 2016 amending the Code of Criminal Procedure Act and certain other acts

Abstract

The publication is devoted to the changes that the penalty of restriction of liberty underwent at the turn of 2015/2016. During that period, two acts were adopted: the Act of February 20, 2015 on the amendment to the Penal Code Act and certain other acts, then the Act of March 11, 2016 on the amendment to the Code of Criminal Procedure Act and certain other acts. The study presents the direction of changes which gives the penalty of restriction of liberty a greater prominence in terms of accomplishing the tasks

of the criminal policy. The new formula the penalty of restriction of liberty took pursues the most essential goals of punishment, i.e. retributive and preventive, and at the same time does not burden the state with the costs associated with penitentiary isolation. The penalty of restriction of liberty, being one of the basic measures, is an effective tool in the new regulation to fight petty and medium crime.

Keywords: penalty of restriction of liberty, probation officer, imprisonment, fine.